

DRUŠTVENA ULOGA MUZEJA U 21. STOLJEĆU: IZAZOVI MUZEJSKE PEDAGOGIJE I PRILAGODBE PROGRAMA OSOBAMA OBOLJELIM OD DEMENCIJE

Jesenska Ricl

Muzej Slavonije
HR-31000 Osijek
Trg Sv. Trojstva 6
jesenska.ricl@mso.hr

Stručni rad

UDK 069.12:372>“20“

Muzeji imaju ključnu društvenu ulogu u 21. stoljeću prelazeći iz okvira tradicionalne funkcije očuvanja kulturne baštine. Oni se prilagođavaju suvremenim izazovima poput demografskih promjena i socijalne isključenosti aktivno doprinoseći socijalnoj inkluziji specijaliziranim programima. Suradnjom s različitim dionicima muzeji postaju katalizatori društvene kohezije promičući inkluzivnost i jačanje zajednica, što je u ovom radu predstavljeno muzejskim programima za osobe koje boluju od demencije.

Ključne riječi: muzejska edukacija, društvena uključenost, demencija

DRUŠTVENA ULOGA MUZEJA: SUOČAVANJE S IZAZOVIMA 21. STOLJEĆA

Muzeji imaju ključnu ulogu u očuvanju i prezentaciji kulturne baštine, ali njihova važnost u zajednici daleko nadmašuje osnovnu muzejsku misiju – transformaciju muzeja iz baštinskih ustanova koje čuvaju baštinu u dinamične ustanove koje odgovaraju na potrebe suvremenog društva čineći ih relevantnim u današnjem svijetu, o čemu najviše svjedoči otvorenost muzeja prema različitim društvenim skupinama.

Muzeji prolaze velike promjene uvjetovane dinamičnim okruženjem u kojem djeluju, ponajviše zbog utjecaja migracija stanovništva, siromaštva, starenja stanovništva itd. Ako je misija muzeja potpuno otvaranje publici, tada ti izazovi jasno upućuju na složene zadatke s kojima se baštinske ustanove susreću u 21. stoljeću.

Prema definiciji Međunarodnog vijeća muzeja (ICOM) muzeji su ustanove u službi društva, otvorene, pristupačne i uključive, koje u suradnji sa zajednicom pružaju mnogo načina za učenje, istraživanje, otkrivanje i dijeljenje znanja. Ta definicija naglašava da muzeji trebaju biti osjetljivi na društvene promjene i potrebe stanovništva. Danas je gotovo neupitna važnost društvene uloge muzeja jer se muzeji transformiraju u organizacije koje aktivno odgovaraju na potrebe suvremenog društva.

MUZEJI KAO KATALIZATORI DRUŠTVENE UKLJUČENOSTI

Pojam *društvena uključenost* (engl. *social inclusion*) prvi se put pojavio 1970-ih u političkom i akademskom diskursu u Francuskoj, a primjer je tomu knjiga *Les Exclus: Un Français sur dix (Isključeni: jedan od deset Francuza)* teoretičara Renée Lenoira, izdana 1974. godine, u kojoj autor opisuje različite podzastupljene i ranjive skupine isključene iz društvenog i ekonomskog života. Iako se autor u knjizi nije izravno koristio pojmom *društvene uključenosti*, njegovo je djelo otvorilo put za kasniju upotrebu pojma. Tijekom 1980-ih i 1990-ih godina prošlog stoljeća taj se pojam počinje upotrebljavati u europskom kontekstu, posebno u vezi s politikama Europske unije usmjerenim na borbu protiv socijalne isključenosti i marginalizacije. Tijekom 1990-ih pojam je postao sveprisutan u međunarodnim organizacijama poput Ujedinjenih naroda koje su ga upotrebljavale u kontekstu smanjenja siromaštva, promicanja ljudskih prava i osnaživanja podzastupljenih i ranjivih skupina. U sljedećem desetogodišnjem razdoblju Europska unija usvaja pojam *društvene uključenosti* kao dio svojih strategija za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Danas se pojam *društvene uključenosti* rabi globalno u različitim kontekstima kako bi se opisale politike i prakse kojima se žele integrirati oni članovi društva koji su podzastupljeni, ranjivi ili isključeni.

Organizacije poput Međunarodnog savjeta muzeja (ICOM) i UNESCO-a počele su uvrštavati pojam *društvena uključe-*

nost u smjernice i deklaracije. Primjerice, ICOM-ova definicija muzeja naglašava ulogu muzeja u služenju zajednici i promicanju različitosti i održivog razvoja, dok zakonski okviri i strateški planovi, poput *Nove europske agende za kulturu*¹, naglašavaju važnost dostupnosti i inkluzivnosti kulturnih sadržaja.

Konkretno, razvoj i financiranje inkluzivnih kulturnih usluga putem programa poput *Učinkoviti ljudski potencijali* i *Konkurentnost i kohezija* pokazuju kako muzeji mogu biti ključni partneri u ostvarivanju ciljeva socijalne politike i kulturne strategije jer programi ne samo da poboljšavaju životne uvjete podzastupljenih i ranjivih skupina nego i pomažu u jačanju otpornosti zajednice na krizu, što je jedan od strateških ciljeva *Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine*².

Krajem 20. i početkom 21. stoljeća pojam *društvena uključenost* postao je dijelom koncepta rada baštinskih ustanova, što je rezultiralo znatnim povećanjem dobrobiti u zajednici. U praksi susrećemo primjere muzejskih programa za posjetitelje izravno usmjerenih na smanjenje stope društvene isključenosti podzastupljenih i ranjivih skupina poput osoba s invaliditetom, manjinskih zajednica i socioekonomski ugroženih skupina.

Partnerstva s pojedincima, udrugama građana, kulturno-umjetničkim društvima i dr. bitan su dio muzejskih aktivnosti jer osiguravaju bolje razumijevanje potreba partnera, stoga je ideja da muzeji koji uživaju javno financiranje više rade na postizanju širih društvenih ciljeva, u ovom slučaju uključivanja podzastupljenih i ranjivih skupina u razvoj i sudjelovanje u muzejskim programima. *Društvena uključenost* postala je važan dio njihove misije, a mnogi muzeji širom svijeta aktivno rade na tome da postanu inkluzivnija i pristupačnija mjesta za sve članove društva.³

Implementacijom specijaliziranih programa muzeji tako postaju aktivni sudionici u provođenju javnih politika pružajući konkretnu podršku i resurse koji su u skladu s nacionalnim i europskim strateškim ciljevima za inkluzivnije i pravednije društvo.

Programi u muzejima omogućuju praktičnu primjenu ovih smjernica osiguravajući pristup kulturnim sadržajima osobama s invaliditetom i drugim ranjivim skupinama. Time se jača socijalna kohezija, potiče kulturni angažman i doprino-

1 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267\(2024-8-12\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267(2024-8-12))

2 <https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2021/02/Nacionalna-razvojna-strategija-RH-do-2030.-godine.pdf> (2024-8-12)

3 Transformacijom arhitektonskih, sadržajnih i izvedbenih programa muzeji se mogu i trebaju društveno senzibilizirati. Kao medij kulture, u kontekstu socijalno isključenih, imaju znatan potencijal društvene promjene. Time se inicira (svježa) ideja kako su muzeji mjesta kontakata društvenih segmenata, ali i primjer aktivnog dijaloga kulture i društva. Dakle, kultura ne smije biti izolirana ni elitistički segregirana. U tom se slučaju oblikuje kao zatvorena institucija, neprohodna za promjene, nesposobna za aktivno sudjelovanje i doprinosenje društvenim promjenama. Svakako je potencijal kulture, točnije muzeja značajan. Muzeji uključeni u društveni život svoje zajednice mogu ga transformirati u dinamičnu scenu, pripomoći u stvaranju kulturno-društvene uključenosti, doprinijeti društvenoj socijalizaciji i poticati dugoročnu politiku socijalno senzibiliziranih kulturnih institucija. Brstilo, Ivana; Jelavić, Željka. *Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije*. Etnološka istraživanja, No. 15, 2010., str. 150.

si ukupnom blagostanju zajednice, što su prioriteti nacionalnih i europskih politika.

SPECIJALIZIRANI PROGRAMI I INICIJATIVE ZA OSOBE OBOLJELE OD DEMENCIJE – OPRAVDANOST I NUŽNOST

Specijalizirani programi za ranjive skupine u muzejima, uključujući osobe oboljele od demencije i njihove njegovatelje, ključni su jer znatno poboljšavaju kvalitetu života tih pojedinaca. Ti programi izravno doprinose implementaciji politika usmjerenih na socijalnu inkluziju, poboljšanje kvalitete života i osiguravanje jednakih prilika za sve društvene skupine, što su ključni ciljevi *Nacionalnog plana razvoja kulture i medija, Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske* i programa Europske unije.

Takvi programi nude priliku za socijalnu interakciju, emocionalnu podršku i mentalnu stimulaciju, što može usporiti napredovanje bolesti i smanjiti osjećaj izoliranosti. Njegovateljima pružaju prijeko potrebne resurse i alate za bolje razumijevanje i upravljanje stanjem voljenih, kao i trenutke predaha i podrške u izazovnim situacijama. Osim individualnih koristi ti programi doprinose jačanju socijalne kohezije i općem blagostanju zajednice promovirajući inkluzivnost i ravnopravnost.

U sklopu *Nove europske agende za kulturu* članice Europske unije definirale su teme i metode rada za suradnju na kulturnoj politici, a od ukupno tri strateška područja valja istaknuti područje socijalne dimenzije kojoj su ciljevi povezani s korištenjem kulture i kulturne raznolikosti za postizanje socijalne kohezije ponajprije poticanjem kulturnog angažmana građana Europe putem pružanja raznih kulturnih aktivnosti i prilika za aktivno sudjelovanje. U *Novoj europskoj agendi* navodi se da se *sudjelovanjem u kulturnom djelovanju poboljšavaju i zdravlje i dobrobit*.⁴ Provedba *Nove agende* ovisi o planovima rada i radnim metodama te konkretnoj provedbi na nacionalnim, regionalnim i lokalnim razinama u okviru zajedničkih projekata koji se financiraju instrumentima Europske unije.⁵

Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine koji je objavilo Ministarstvo kulture i medija RH u prosincu 2023. prvi je sveobuhvatni strateški dokument kojim je među ostalim definirana i *vizija Republike Hrvatske u 2030. godini kao konkurentne, inovativne i sigurne zemlje prepoznatljiva identiteta i kulture, zemlje očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve*. Vizija je izravno povezana s posebnim ciljevima plana, ali i *Nacionalnom razvojnom strategijom Republike*

*Hrvatske do 2030. godine*⁶, pri čemu autori navode ostvarenje kvalitetnih životnih uvjeta (razvojem kulturnog stvaralaštva, produkcije i distribucije, sustava arhiva, knjižnica i muzeja te medijskog sektora) i jednake prilike za sve (razvojem kulturnog stvaralaštva, produkcije i distribucije i učinkovitom podrškom kulturnom i medijskom sektoru). Jedna je od važnijih aktivnosti tih ciljeva osiguravanje pristupa i sudjelovanje u kulturi, a pritom se misli na fizičku nepristupačnost i udaljenost kao i senzorne, kognitivne i psihološke prepreke. Također, navodi se da sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnim sadržajima znatno pridonosi podizanju kvalitete života osobe s invaliditetom. U razvojnom smjeru *Nacionalne razvojne strategije Hrvatske* *Jačanje otpornosti na krizu* definirano je nekoliko strateških ciljeva, od kojih je i *Zdrav, aktivan i kvalitetan život* te uz taj strateški cilj povezano prioritarno područje javnih politika *Socijalna solidarnost i odgovornost*. U tom području treba osigurati širi pristup i sudjelovanje u kulturi s ciljem da jednake prilike budu omogućene svim društvenim skupinama, a taj je cilj moguć ulaganjem u mjere socijalne politike koje obuhvaćaju i poboljšanje pristupa i kvalitete temeljne društvene infrastrukture i usluga, uključujući obrazovnu, zdravstvenu, kulturnu ili sportsku infrastrukturu i programe, što će pridonijeti poboljšanju kvalitete života u svim krajevima Hrvatske.

U programu *Učinkoviti ljudski potencijali 2021. – 2027.*⁷ godine navodi se da će se financirati razvoj inkluzivnih usluga ustanova u kulturi i potpora socijalnom uključivanju ranjivih skupina, u sklopu programa *Konkurentnost i kohezija 2021. – 2027.* unaprjeđivat će se javna kulturna infrastruktura, a u sklopu Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. financirat će se valorizacija kulturne baštine i razvoj kulturnih usluga. U okviru Nacionalnog plana obnove i oporavka (NPOO) Ministarstvo kulture i medija RH nadležno je za provedbu investicija koje doprinose transformaciji kulturnih i kreativnih sektora, provjeri medijskih činjenica, digitalizaciji arhivskog i konzervatorskog sustava te energetske i sveobuhvatnoj obnovi kulturne infrastrukture.⁸

DEMENCIJA – GLOBALNI IZAZOV

Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) demencija je sindrom, uglavnom kroničan ili progresivan, koji dovodi do pogoršanja kognitivnih funkcija iznad onoga što bi se očekivalo od normalnog starenja⁹. To stanje utječe

4 Sudjelovanjem u kulturnom djelovanju poboljšavaju se i zdravlje i dobrobit. Nedavno je među Europljanima provedena anketa u kojoj se 71 % ispitanika složilo da se „kvaliteta života može poboljšati kad se živi blizu mjesta povezanih s europskom kulturnom baštinom”. Istraživanje potvrđuje da je pristup kulturi drugi po važnosti kad je riječ o psihološkoj dobrobiti, a prethodi mu jedino zdravlje.

5 Komunikacija Komisije Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Nova europska agenda za kulturu SWD (2018).

6 Hrvatska kao socijalna država ovom razvojnom strategijom teži daljnjem približavanju idealu jednakih prilika i uključivanju mladih, nezaposlenih, isključenih i starijih osoba te je već započela provedbu brojnih inicijativa koje su pridonijele zaštiti prava žena i unaprjeđenju položaja žena na tržištu rada te pružile potporu starijim osobama i ranjivim skupinama. preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

7 Program objavilo Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.

8 Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. – 2027. stranica 1.

9 Alzheimerova bolest jest bolest mozga za koju je karakteristična progresivnost, a očituje se propadanjem kognitivnih funkcija. Prvi ju je put opisao dr. Alois Alzheimer 1906. godine kao bolest okarakteriziranu znatnim gubitkom pamćenja i mikroskopskim promjenama na mozgu. Sam je stupanj propadanja individualan, no propadanje je nezaustavljivo, utječe na pamćenje, mišljenje i ponašanje oboljelih te u konačnici dovodi do smrti. U većini slučajeva simptomi se javljaju kasnije u životu (nakon 65.

na pamćenje, razmišljanje, orijentaciju, razumijevanje, računanje i brojne druge kognitivne sposobnosti. Promjene u raspoloženju, emocionalnoj kontroli, ponašanju i motivaciji također su često povezane s demencijom.

Svjetska zdravstvena organizacija procjenjuje da u svijetu ima oko 55 milijuna ljudi koji žive s demencijom, a očekuje se da će se taj broj povećati na 78 milijuna do 2030. godine¹⁰.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku 2021. godine u Republici Hrvatskoj udio osoba starijih od 65 godina u ukupnom stanovništvu iznosio je 22,45 %. Usporedbom statističkih podataka iz 2011. godine u odnosu na podatke iz 2021. godine vidljivo je povećanje broja osoba starijih od 65 godina u postotku od 4,47 %. Taj podatak govori o demografskom procesu s kojim se stanovništvo Hrvatske susreće, a riječ je o demografskom starenju stanovništva.¹¹ Može se pretpostaviti da će se u skladu s povećanjem starijih osoba povećavati i broj oboljelih od demencije te je opravdana realizacija i implementacija većeg broja specijaliziranih programa za osobe oboljele od demencije u baštinske ustanove.

Demencija je velik javnozdravstveni problem s ozbiljnim posljedicama za oboljele, njihove obitelji i društvo u cjelini. Zdravstvena skrb za oboljele od demencije u Hrvatskoj suočava se s brojnim izazovima. Iako postoje pozitivni pomaci i dostupni resursi za skrb o oboljelim, treba više ulagati u dostupnost usluga i edukaciju kako bi kvaliteta skrbi bila na višoj razini.

Osobe koje boluju od demencije s vremenom sve više trebaju dodatnu pomoć stručnih djelatnika, ali i članova obitelji, odnosno neformalnih njegovatelja. U liječenju i ublažavanju simptoma demencije primjenjuje se farmakološki pristup te se lijekovima simptomi stavljaju pod kontrolu na neko vrijeme, ali ne mogu spriječiti napredak bolesti. S obzirom na to da nema potpuno učinkovite terapije za liječenje demencije, pristup koji se pokazao najučinkovitijim uključuje kombinaciju farmakološke i nefarmakološke terapije¹².

godine), postupni su, no ponekad bolest može nastupiti i naglo, kada su prisutni okidači poput emocionalnog šoka, velikih promjena u okolini, komorbiditeta (postojanja neke druge teške bolesti), kirurških zahvata i sl. Jedan je od prvih simptoma i znakova bolesti gubitak kratkotrajnog pamćenja, a naposljetku simptomi postaju toliko ozbiljni da negativno utječu ili čak potpuno onemogućuju obavljanje svakodnevnih aktivnosti. Progresija bolesti i njezinih simptoma može se podijeliti u ranu, srednju i kasnu fazu, tj. Alzheimerova bolest može biti blaga, umjerena i teška. Prosječno osobe s dijagnozom žive četiri do osam godina. Za bolest trenutno nema lijeka, a liječenje je usmjereno na usporavanje propadanja funkcija i poboljšanje kvalitete života oboljelih. Rauch, Zrinka; Jendričko, Tihana; Rusac, Silvija. *Mentalno zdravlje osoba oboljelih od Alzheimerove bolesti*. Socijalna psihijatrija, Vol. 50, No. 1, 2022. str. 23-48.

10 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/dementia> (2024-8-12)

11 <https://dzs.gov.hr/naslovna-blokovi/u-fokusu/popis-2021/88> (2024-8-7)

12 „...u liječenju i zbrinjavanju psihičkih i ponašajnih simptoma osoba s demencijom važno je i mudro, kada je to god moguće, uključiti i različite nefarmakološke metode kao što su multisenzorna terapija odnosno muzikoterapija, aromaterapija, art-terapija, terapija životinjama, prilagodba okruženja, radno-okupacijska terapija, tjelovježba, edukacija njegovatelja itd. Nefarmakološke metode mogu biti korisne u smirivanju bolesnika, odnosno u ublažavanju agitacije i agresivnosti, očuvanju i produljenju sposobnosti samostalnog svakodnevnog funkcioniranja, poboljšanju raspoloženja, reguliranju dnevnog bioritma, usporavanju napredovanja kognitivnih oštećenja te općenito podizanju i očuvanju kvalitete života.” Marija Kušan Jukić, Marija; Štajduhar, Dinko; Devčić, Sanja; Glamuzina, Ljubomir; Čorić, Tanja; *Komunikacija s osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti i drugih demencija priručnik za formalne njegovatelje*. Zagreb, 2021. <https://stampar.hr/sites/default/files/2022-08/Prirucnik%20C4%8Dnik%20za%20formalne%20njegovatelje-SPAM%20Zagreb-11-2021-fin.pdf> (2024-8-9)

U svijetu se provode programi za osobe koje boluju od demencije, a jedan je od primjera program *The MoMA Alzheimer's Project: Making Art Accessible to People with Dementia* nastao 2006. godine na inicijativu Odjela za edukaciju Muzeja moderne umjetnosti u New Yorku (SAD).

Djelatnici *MoMA* ostali su posvećeni provođenju programa za osobe koje boluju od demencije i njihove njegovatelje, a ujedno su izdali smjernice za rad s osobama oboljelim od demencije *Meet me*.

U Hrvatskoj postoje programi u muzejima koji su prilagođeni osobama koje boluju od demencije. Ti programi osmišljeni su kako bi omogućili oboljelima da sudjeluju u kulturnim i društvenim aktivnostima, potaknuli njihovu kreativnost i pomogli im u održavanju kognitivnih funkcija.

ALBUM – MEĐUINSTITUCIONALNI PROGRAM NAMIJENJEN OBOLJELIMA OD ALZHEIMEROVE BOLESTI I DEMENCIJE

Muzejski program *Album* osmišljen je u suradnji Tiflološkog, Etnografskog i Tehničkog muzeja iz Zagreba. Spoznaja da osobe s demencijom uglavnom nisu uključene u kulturne programe muzejskih institucija bila je poticaj za provedbu projekta u jesen 2017. godine na inicijativu Željke Sušić, muzejske savjetnice, pedagoginje i više kustosice Tiflološkog muzeja. Program je realiziran u suradnji sa Željkom Jelavić iz Etnografskog muzeja i Kosjenkom Laszlo Klemar iz Tehničkog muzeja Nikole Tesle i dva doma za starije osobe. Odabirom imena projekta inicijatori su željeli sugerirati sličnost stvaranja vlastitih albuma uspomena s muzejskim radom jer je u oba primjera riječ o odabiru, razvoju kriterija, opisu i prezentaciji. U projekt je bilo uključeno muzejsko osoblje, djelatnici domova za starije i nemoćne osobe, Hrvatska udruga za Alzheimerovu bolest i socijalni radnici.

Ciljevi projekta bili su povećati kvalitetu života bolesnih ljudi, promovirati muzeje kao mjesta koja doprinose općem stanju korisnika, predstaviti društvene potencijale i vrijednosti muzeja te promovirati i povećati svijest korisničke skupine uz pomoć društvenih mreža. Programske aktivnosti bile su jasno definirane, a uključivale su odabir prikladnih muzejskih predmeta u suradnji sa socijalnim radnicima i njegovateljima za rad s korisnicima.¹³ Prisjećanje svrhe kojoj je predmet služio pomoglo je osobama oboljelim od demencije da se prisjete i priča.

Zbirna evaluacija nakon završetka projekta ukazala je na zadovoljstvo svih sudionika u programu te je utvrđeno da su takvi programi potrebni i muzejima i oboljelim osobama. Njegovatelji i socijalni radnici posebno su istaknuli vidljivu dobit projekta *Album*.

13 Više o programskim aktivnostima pročitati u radu: Jelavić, Željka; Laszlo Klemar, Kosjenka; Sušić, Željka. *Album: muzejski program namijenjen osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti i demencije*. Informatica museologica, No. 49, 2018., str. 224. <https://hrak.srce.hr/clanak/318987>

Inicijatorica programa ističe da predstavljeni program nije osmišljen kao terapijski program, nego kao skup aktivnosti usmjerenih prema korisniku o njegovu trenutačnom dobrostanju kao posljedica dobrobiti koje muzejski predmet ima na korisnika, jednako kao i vrijeme u kojem korisnik rukuje muzejskim predmetom, s ciljem da se oboljele osobe osjećaju dobro i opušteno, stoga se u njihovu slučaju manje inzistiralo na prizivanju sjećanja.¹⁴

KUTIJA NAŠIH SJEĆANJA – MEĐUNARODNI PROJEKT NASTAO ZAHVALJUJUĆI STRATEŠKOM PARTNERSTVU

Od proljeća 2020. do ljeta 2023. godine Muzej Slavonije bio je partner u međunarodnom projektu *Kutija naših sjećanja* (engl. *Box of Our Memories – BOOM*). Voditeljica projektnih aktivnosti bila je Jesenka Ricl, viša kustosica, a osim osječkog muzeja u projektu su sudjelovali partneri iz Poljske, Švedske, Austrije, Ujedinjenog Kraljevstva, Grčke i Italije. Financijska sredstva osigurana su iz EU programa za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport Erasmus Plus.

Sl. 1 U Muzeju Slavonije održane su radionice u kojima su sudjelovali učenici i nastavnici Medicinske škole u Osijeku. Cilj radionica bilo je upoznavanje s vještinama potrebnim za rad s osobama koje boluju od demencije, poput organizacije posjeta muzejima osoba s demencijom i njihovo uključivanje u likovne radionice.

14 Sušić Željka; Prikaz muzejskog suradničkog programa „Album +” – izrađen za rad s osobama oboljelim od demencije i Alzheimerove bolesti. Zbornik radova Teško dohvatljive skupine posjetitelja, 12. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2023.

Cilj projekta bilo je poboljšanje kvalitete života osoba s demencijom i drugim oblicima gubitka kognitivnog pamćenja povećanjem broja raznovidnih kulturno-umjetničkih programa u baštinskim ustanovama.

Preduvjet organizacije posjeta muzeju za osobe s demencijom stjecanje je novih vještina i kompetencija djelatnika u kulturi i sudjelovanje u neformalnom programu za usavršavanje odraslih. Partneri na projektu BOOM izradili su brojne smjernice koje pomažu u pripremi djelatnika za izradu programa za oboljele osobe i objavili metodološki priručnik u kojem su među ostalim predstavljeni primjeri dobre prakse.

Sl. 2 Nastavnici i učenici Medicinske škole obučeni su za korištenje digitalne Kutije sjećanja na mrežnoj platformi projekta www.boxofourmemories.eu u koju se mogu učitavati fotografije, audiozapisi, videozapisi i slični digitalni formati koji se mogu upotrebljavati u radu s osobama koje boluju od demencije prilikom terapije reminiscencije.

U sklopu projekta objavljena je i digitalna kutija sjećanja BOOM App¹⁵ u koju se mogu učitavati skenirane fotografije, audiozapisi, videozapisi i korisne poveznice s ciljem jednostavnijeg i bržeg pristupa materijalima koji služe kao okidači za prisjećanje. Brojni sudionici testirali su digitalnu kutiju sjećanja i smatraju da će uvelike pomoći u radu s osobama oboljelim od demencije. Digitalna kutija odgovor

15 Službena internetska stranica projekta Box Of Our Memories na kojoj je moguće registrirati se i upotrebljavati digitalnu Kutiju sjećanja <https://boom-app.eu/en>

je na razbolje COVID-a u kojemu ograničene mogućnosti kretanja onemogućuju susrete uživo.

ZAKLJUČAK

Muzeji imaju važnu ulogu u lokalnoj zajednici kao sigurna mjesta u kojima se podiže svjesnost o važnosti i dobrobiti uključivanja podzastupljenih i ranjivih skupina u kulturno-umjetničke programe usmjerene na dobrobit osoba s demencijom i njihovih njegovatelja, pružajući izvore za prisjećanje kao i druge metode psihosocijalne intervencije. Programi se mogu razlikovati, ali su najčešći programi promatranja muzejskih predmeta, programi stvaranja likovnih ili kiparskih djela, programi rukovanja i istraživanja predmeta, vođene ture po izložbama i dr. Muzeji u 21. stoljeću suočavaju se s brojnim izazovima, ali istodobno imaju priliku transformirati se u dinamična i uključiva mjesta koja odgovaraju na potrebe suvremenog društva. Fleksibilnost, inovativnost i otvorenost za suradnju s različitim dionicima ključni su za njihovu održivost i relevantnost. Uloga muzeja više nije samo očuvanje prošlosti nego i aktivno sudjelovanje u izgradnji bolje budućnosti za zajednicu. Uz prilagodbu novim okolnostima i izazovima muzeji će nastaviti igrati vitalnu ulogu u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu zajednica širom svijeta.

LITERATURA

Bristol, Ivana; Jelavić, Željka. *Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije*. Etnološka istraživanja, No. 15, 2010., str. 145-160.

Jelavić, Željka; Laszlo Klemar, Kosjenka; Sušić, Željka. *Album: muzejski program namijenjen osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti i demencije*. Informatica museologica, No. 49, 2018., str. 222-225.

Rauch, Zrinka; Jendričko, Tihana; Rusac, Silvija. *Mentalno zdravlje osoba oboljelih od Alzheimerove bolesti*. Socijalna psihijatrija, Vol. 50, No. 1, 2022., str. 23-48.

Europska komisija. *Nova europska agenda za kulturu*. Bruxelles (2018) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267>

Alzheimer Europe. *Dementia as a European priority: a policy overview 2021*. https://issuu.com/alzheimer-europe/docs/dementia_as_a_european_priority (2024-7-8)

Alzheimer Europe. *Dementia in Europe. YearBook 2022. Employment and related social protection for people with dementia and their carers*. https://issuu.com/alzheimer-europe/docs/dementia_in_europe_yearbook_2022_employment_and_re (2024-8-7)

Alzheimer Europe. *Dementia in Europe Yearbook 2023 Legal capacity and supported decisionmaking related to dementia* https://www.alzheimer-europe.org/sites/default/files/2024-01/final_-_yearbook_2023_0.pdf (2024-8-7)

Nacionalni plan razvoja kulture i medija za razdoblje od 2023. do 2027. godine https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20razvoja%20kulture%20i%20medija/Nacionalni%20plan_objava.pdf (2024-6-24)

Plan rada Europske unije za kulturu za razdoblje od 2023. do 2026. godine <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267> (2024-6-20)

Rodriguez, Ricardo; Warmerdam, John; Triomphe, Claude Emmanuel; Gács, Janos; Kwiatkiewicz, Anna; Erhel, Christine; Voss, Eckhard; and Havess; Calvo, Javier; Pond, Richard; Gazier, Bernard; Jolly, Cecile. *The Lisbon Strategy 2000 – 2010: An analysis and evaluation of the methods used and results achieved, Final report (2010) Directorate general for internal policies policy department a: Economic and scientific policy employment and social affairs* <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf> (2024 -8-6)

ICOM-CC Strategic Plan 2023-2026 file:///C:/Users/korinik/Downloads/ICOM-CC-Strategic-Plan-2023-2026_slide.pdf (2024-6-24)

Državni zavod za statistiku, *Stanovništvo prema narodnosti, starosti i spolu 2021.*, <https://dzs.gov.hr/naslovna-bloko-vi/u-fokusu/popis-2021/88> (2024-8-7)

Dodd, Jocelyn; Sandell, Richard. *Including museums. Perspectives on museums, galleries and social inclusion*. 2001. Research Centre for Museums and Galleries. Leicester. UK. <https://journals.le.ac.uk/index.php/mas/article/view/13> (2024-8-8)

Marija Kušan Jukić, Marija; Štajduhar, Dinko; Devčić, Sanna; Glamuzina, Ljubomir; Ćorić, Tanja; *Komunikacija s osobama oboljelim od Alzheimerove bolesti i drugih demencija priručnik za formalne njegovatelje*. Zagreb, 2021. <https://stampar.hr/sites/default/files/2022-08/Priru%C4%8Dnik%20za%20formalne%20njegovatelje-SPAM%20Zagreb-11-2021-fin.pdf> (2024-8-9)

Sušić Željka; *Prikaz muzejskog suradničkog programa „Album +” – izrađen za rad s osobama oboljelim od demencije i Alzheimerove bolesti*. Zbornik radova Teško dohvatljive skupine posjetitelja. 12. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2023.

Međunarodna konferencija *Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju*, zbornik radova, Zagreb, 2021.

Rosenberg Francesca; Parsa Amir; Humble Laurel; McGee Carrie; *Meet me. Making Art Accessible to People with Dementia*. The Museum of Modern Art, New York, 2009. https://www.moma.org/momaorg/shared/pdfs/docs/meetme/MeetMe_FULL.pdf (2024-9-30)

THE SOCIAL ROLE OF MUSEUMS IN THE 21st CENTURY: CHALLENGES AND ADAPTATIONS OF PROGRAMS FOR PEOPLE WITH DEMENTIA

SUMMARY

Museums play a crucial social role in the 21st century, extending beyond their traditional function of preserving cultural heritage. They are adapting to contemporary challenges such as demographic changes and social exclusion, actively contributing to social inclusion through specialized programs. Through collaboration with various stakeholders, museums are becoming catalysts for social cohesion, promoting inclusivity, and strengthening communities, as demonstrated in this paper through museum programs for people with dementia.

Keywords: museum education, social inclusion, dementia